

popisovaných jevů, lze jen uvítat. Křesťanské stanovisko autora zůstává v pozadí a projevuje se především nepřímou, zdrženlivostí a hotovostí k rozhovoru a tím, že autor nikde neupadá do pateticky krátkozrakých odsudků, jimiž dří-

vější generace křesťanů neblaze prosluly. Odvažuji se shrnout: Je to nejlepší kniha tohoto druhu, která zatím u nás vyšla. Bylo by dobře, kdyby se třeba i jako učebnice dostala do rukou co největšího počtu zvláště mladých lidí.

Jan Heller

HŘÍCH A ZLO

Ted Peters, Sin. Radical Evil in Soul and Society (Hřích. Základní zlo v duši člověka a ve společnosti). Wm. B. Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids, Michigan, 1994, 338 stran.

Ted Peters je profesorem systematické teologie na Pacifickém luterském semináři a na vysoké teologické škole v Berkeley. Z titulů, které profesor Peters napsal, uvádím: *God—the World's Future: Systematic Theology for a Post-modern Era* a *Cosmos as Creation: Theology and Science in Consonance*.

K práci na knize o hříchu podnítily autora konkrétní zprávy o znesvěcení kostelů, nezvěstných dětech a kniha o dívce, jež údajně vyrostla mezi satanisty. Co s hříchem? Autor podotýká, že současní teologové klasických protestantských církví a církve římskokatolické jako by ztratili schopnost hovořit o tématu hříchu; vytratil se i zájem zkoumat, co se děje, jaké pochody probíhají v duši člověka. A právě to je záměrem profesora Peterse: Poukázat a prohloubit naše pochopení dynamiky hříchu, jak se odráží v naší zkušenosti. V úvodní kapitole autor rozebírá ne-nové, ale stále důležité otázky související s hříchem: pocity viny, smysl morálních příkazů a nařízení, zda existuje Satan jako duchovní bytost, jak je to s prvotním (dědičným) hříchem atd. Hřích je defino-

ván nejen jako skutek, ale jako stav odcizení člověka od Boha (zde autor čerpá z díla P. Tillicha). Hřích představuje stav, kdy nedůvěřujeme Bohu. Spolu s R. Niebuhrem autor říká, že hřích je naše nechota vyznat, že jsme Bohem stvořeni a závislí na jeho milosti. K hříchu patří také to, že zapíráme pravdu, své nedobré, nečisté motivy a činy (9). Onu dynamiku hříchu Peters vykresluje pomocí jakési pyramidy sedmi stupňů, přičemž každý z nich vystihuje určitý stav, vlastnost nebo postoj člověka. Těmito stupni jsou: úzkost, nevěra, pýcha, žádost, sebeospravedlnování, krutost a rouhání. Cesta k radikálnímu zlu však nemusí probíhat v uvedeném pořadí. Tyto stupně představují komponenty hříchu a každému z nich je věnována jedna kapitola.

ÚZKOST (*Anxiety*). Strach, že něco ztratíme, dostatek životního prostoru, čas, svou budoucnost. Bojíme se smrti. Úzkost je syndromem ohrožení našeho sociálního nebo fyzického života. V takových situacích ohrožení člověk i zaútočí na ty, kdo ho obklopují. Autor připomíná tvrzení psychologa E. Bec-

keru z knihy *Escape from Evil*, že zlo prýští z vědomí naší smrtelnosti a naší reakce na tento fakt (51). Člověk se snaží uzmout (pomocí násilí) životní sílu jiných, aby upevnil svou. V pozadí takového jednání stojí mylná víra, domněnka, že život lze přenést z jednoho člověka na druhého. Úzkost, která je známkou našeho odloučení od Boha, představuje živnou půdu pro hříchy, ale i přfležitost k víře, k návratu.

NEVĚRA (*Unfaith*). Nedostatek důvěry v Boha vede k nedůvěře k lidem, a tak k nedostatečné lásce. Schází-li nám důvěra v ostatní lidi, snažíme se omezit jejich existenci prostřednictvím manipulace, necitlivosti, zrady a násilí. Těžkými zločinci se často stávají lidé, kteří nikdy s nikým nebyli ve vztahu důvěry, zejména v dětství. K tomu, abychom poznali, co to důvěra je a v rámci ní jednali, je nezbytné, abychom my sami byli nejprve obdařeni důvěrou a láskou jiné osoby (69). Bůh nás jako první přijímá, i když jsme nepřijatelní (Tillich). Díky této milosti může být naše důvěra znovu obnovena.

PÝCHA (*Pride*) stála už ve středověku jako první v seznamu smrtelných hříchů. Profesor Peters však už na počátku této kapitoly klade otázku, zda existuje i nějaká pozitivní pýcha napomáhající našemu duševnímu zdraví. V klasickém (Augustinově) chápání pýcha znamená sebevyvýšení, sebezbožštění člověka, který sleduje více své osobní oblíbené cíle než cíle Boží. Pyšný člověk nebere na vědomí svou omezenost, své hranice. S pýchou souvisí i modlářství. Pýcha staví na iluzi nezávislosti, pyšný člověk se neizoluje pouze od Boha, ale i od společenství svých bližních. Pýcha se pak projevuje v narcismu, individualismu, rasismu,

nacionalismu, v diskriminaci žen, homosexuálů, lesbiček atd. Problém však nespočívá v samotném lidském „já“, nýbrž v jeho soběstřednosti. A spasení tkví v tom, že se centrem života duše člověka stane Bůh (121).

ŽÁDOST (*Concupiscence*), jejímž novozákonním ekvivalentem je „*epithymis*“, figuruje také ve středověkých seznamech smrtelných hříchů. Žádost je vášnivá, chorobná touha něco mít, vlastnit, taková touha, jež člověka pohlcuje a vytlačuje z jeho obzoru lásku k Bohu a bližním. Člověka vede vidina požitku a iluze, že mít znamená být. Žádost je překroucení lásky, žádost zaměňuje prostředky a cíle a preferuje věci podřadnější na úkor cílů vyšších, takže člověk duchovně klesá (136). Žádost se projevuje v touze po moci v ekologických i ekonomických hříších, ve všelikém konzumentství. Žádost se tradičně, zásluhou Augustina, spojuje s pohlavní touhou. V tomto ohledu Peters upřesňuje (138), že Augustin nenazývá hříšným tělo své milenky ani pohlavní styk jako takový, nýbrž to, že byl pohlčován touto touhou.

SEBEOSPRAVEDLŇOVÁNÍ (*Self-Justification*) spočívá v tom, že konstruujeme lži, které nás ztotožňují s dobrem, ostatní lidi pak umísťujeme na stranu zla, stávají se tak našimi obětními beránky. Snažíme se tedy ukrást hodnotu dobra pro sebe osobně, pro skupinu, či ideologii, k níž se hlásíme. Autor uvádí případy (166–168), kdy se lidé dopustili vraždy a pak vysvětlovali, že to udělali ve jménu nějakého vyššího dobra. Sebeospravedlňování se však vyskytuje i u vysoce morálních osob, kde to vede k pokrytectví. Kapitola končí poukazem na význam ospravedlnění z víry.

KRUTOST (*Cruelty*). Vědomé působení tělesné, duševní či duchovní bolesti někomu slabšímu. Krutá osoba se těší z toho, když její oběť trpí. Krutosti se dopouštějí i děti při týrání zvířat. Němečtí lékaři v koncentračních táborech prováděli pokusy na lidech. Výlučně se soustředili na technickou stránku výkonu, ne na stránku etickou. Došlo u nich k jakémusi rozdělení osobnosti. Dočítáme se rovněž o sadismu, hédonismu a o snaze převrátit hodnotový systém vzhůru nohama, což už vede k poslednímu a nejhoršímu stupni hříchu a zla, k rouhání.

ROUHÁNÍ (*Blasphemy*) má dvě podoby. V té první, subtilnější, jde o to, že hovoříme o Bohu, abychom zakryli své zlo za plášť spravedlnosti. V druhém případě dochází k otevřenému zneužívání pojmu Boží lásky, milosti a spasení tak, aby jich lidé nemohli dosáhnout, aby přístup k nim byl zatazen. Následuje samozřejmě pojednání o satanismu, pekelném království; autor věnuje pozornost diskusi o satanismu, která v USA probíhá. Ta má tři zdroje: satanistické hnutí, antisatanistické hnutí a antiantisatanistické hnutí. Ze shrnutí této diskuse však (trochu překvapivě) vychází, že ačkoliv se o satanismu píše hrůzostrašné příběhy, faktických a jasných důkazů je velmi málo, jsou-li nějaké. Ale to nezmenšuje skutečnost, že ke zneužívání symbolů Boží dobroty dochází.

V předposlední (deváté) kapitole nazvané „Odpuštění: milost, láska a nedokončená záležitost“ (*Forgiveness: Grace, Love and Unfinished Business*) se autor zabývá tím, jak řešit problém hříchu. Hovoří o významu zákona (příkazů a zákazů), poté se věnuje mnohem více

prostoru milosti, odpuštění, víře i duchovnímu růstu. Dále přichází na řadu *theodicea*, přírodní zlo a otázka, jak chápat Satana.

Poslední kapitola pojednává o kontroverzním a aktuálním tématu, zda je hřích geneticky podmíněn a jestliže ano, jak to ovlivňuje naši svobodnou vůli, odpovědnost a naši odsouditelnost. Existuje „gen hříchu“? Peters nám opět podává přehled o diskusi, jež na toto téma v USA probíhala a probíhá. Názor, že veškeré naše chování je geneticky zakódováno a že geny můžou za všechno, vychází od popularizátorů vědy. Odborníci zdůrazňují význam prostředí, které nás obklopuje a ovlivňuje. Stále zůstává otázka, zda jsme zproštěni morální odpovědnosti za to, co zdědíme a zda to, co zdědíme determinuje to kým jsme a co děláme.

Kniha ukazuje hřích jako problém do očí bijící i subtilní, problém velmi široký, prorůstající veskrze naše bytí, jednotlivce, skupiny, lidstvo, a to v perspektivě dneška i dějin. Autor zdůrazňuje význam odpovědnosti každého člověka i skupin a častokrát, velmi pastoračním způsobem, poukazuje na osvobozující Boží milost, která vždy poskytuje šanci ke změně i k lepší budoucnosti a věčnosti. Věčnost vstupuje do naší časnosti ve formě odpuštění a zaslíbení vzkříšení z mrtvých (293).

Kniha obsahuje mnoho hlubokých postřehů, dotýká se mnoha problémů, které však spíše mapuje, než plně rozvádí. V tomto směru mohla být kniha celkově rozsáhlejší, téma hříchu je skutečně široké. Autor uvádí mnoho ilustrujících příkladů, což je velmi zajímavé a poučné, ale někdy na úkor kompaktности výkladu.